

Vejledning af kandidatspecialer baseret på eksplicitte læringsmål og kvalitetskriterier

Hansen, Claus Thorp; Jørgensen, Anker Helms

Published in:
17 ting, du kan gøre ved din undervisning

Publication date:
2013

[Link back to DTU Orbit](#)

Citation (APA):
Hansen, C. T., & Jørgensen, A. H. (2013). Vejledning af kandidatspecialer baseret på eksplicitte læringsmål og kvalitetskriterier. I *17 ting, du kan gøre ved din undervisning: Inspiration fra Danske Universitetspædagogisk Netværks konference 2012*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Vejledning af kandidatspecialer baseret på eksplicite læringsmål og kvalitetskriterier

Claus Thorp Hansen og Anker Helms Jørgensen

1. Introduktion

Kandidatspecialet er kronen på værket på kandidatstudiet. At skrive speciale er en udfordrende og lærerig proces; og der knyttes ofte store forventninger til både proces og bedømmelse. Men dette er også et minefyldt farvand: "*De krav og forventninger der stilles til opgaven er vidt forskellige. Eksplicite og især implicite bedømmelseskriterier varierer fra institution til institution, fra uddannelse til uddannelse, og til en vis grad også fra eksaminator til eksaminator og fra censor til censor.*" (Andersen og Tofteskov, 2008). Dette kan - med rette - give usikkerhed blandt de studerende med hensyn til hvilke kriterier de bliver vejledt på og bekymring over bedømmelsens retfærdighed.

Som specialevejledere kan vi bidrage til at reducere de studerendes usikkerhed ved være *eksplicite* i vores feedback med hensyn til de læringsmål og kriterier, vi vejleder ud fra. I litteraturen skelnes mellem to hovedformer for feedback i vejledning: *læserbaseret*, dvs. læserens umiddelbare reaktioner på en tekst, og *kriteriebaseret*, dvs. baseret på eksplicite kriterier (Rienecker, Harboe og Jørgensen, 2005). Litteraturen anbefaler den kriterie-baserede og vores tilgange er da baseret på kriterier: Claus har på DTU Management udviklet en metode, hvor de studerende formulerer eksplicite læringsmål for specialerne, der anvendes i vejledningen og ved bedømmelsen. Anker har på ITU udviklet en praksis baseret på skriftlighed og eksplicitering til at konkretisere ITUs generelle læringsmål for specialer.

Et andet tiltag, der kan reducere usikkerhed blandt specialestuderende, er rammer og regler for specialevejledningen. Imidlertid viser en undersøgelse, at interessen for dette blandt vejledere er begrænset, idet specialevejlederen opfattes "*som en privatpraktiserende ... der udvikler sit eget tilbud til de studerende.*" (Andersen og Jensen, 2007). Dette er u hensigtsmæssigt, dels fordi "*den privatpraktiserende kultur forhindrer forståelse for behovet for udvikling af vejledning*", og dels fordi specialevejledning ikke kun er den enkelte vejleders ansvar, men også uddannelsesinstitutionens ansvar. På denne baggrund er formålet med dette bidrag er at *åbne dørene til vores vejledningspraksisser*, så andre kan kigge os over skuldrene og inspireres derved.

2. Claus' vejledningspraksis baseret på specifikke læringsmål

Den vejledningspraksis, som jeg har udviklet i de senere år, er bygget op om en række principper, hvoraf to vedrører eksplicitering af læringsmål:

- At de studerende formulerer læringsmål for specialet.
- At de studerende får skriftlig feedback *før* vejledningsmøder.

Ved specialets start beder jeg de studerende formulere et problem, opstille en tidsplan og udarbejde et forslag til læringsmål for specialet. Jeg udleverer et notat om læringsmål for specialer (Hansen, Rasmussen og Hinz, 2009). Notatet beskriver vigtige aspekter omkring formulering af læringsmål, blandt andet Blooms taksonomi og generelle bedømmelseskriterier, og viser eksempler på læringsmål for forskellige typer af specialer. Efterfølgende diskuterer vi problemformulering, tidsplan og læringsmål. Et eksempel på læringsmål ses i Figur 1 for et produktspecialer om udvikling af koncepter for fremtidens plejeseng. Læringsmål 1 – 5 handler om færdighed i at gennemføre konceptudviklingen, hvor tre læringsmål er analyseorienterede og to er synteseorienterede. Læringsmål 6 handler om at identificere og inddrage relevante aktører, og det sidste handler om arbejdets planlægning og gennemførelse.

1. Indsamle og vurdere data i forbindelse med en behovs- og markedsundersøgelse.
2. Analysere et produkts placering i en social kontekst, herunder inddrage aspekter knyttet til kultur, normer og sociale grupper.

3. Tolke resultater af behovs- og forretningsovervejelser og formulere en målsætning for projektet.
4. Skabe ideer og konceptforslag bl.a. ved inddragelse af brugere i designprocessen.
5. Gøre rede for forretningsmæssige aspekter, herunder økonomi, potentielt marked, produktion og salg.
6. Inddrage relevante aktører løbende i produktudviklingsprocessen i forbindelse med feltarbejde, ideudvikling, feedback og evaluering.
7. Iscenesætte projektet ud fra en vurdering af opgavens omfang, kompleksitet og ønskede resultat.

Figur 1. Uddrag af læringsmål for speciale om Fremtidens plejeseng (Madsen og Smith, 2010)

Efter de studerende har udarbejdet deres forslag til læringsmål for specialet, er det min opgave at sikre, at læringsmålene afspejler kandidatniveauet og udtrykker viden og færdigheder i konceptudvikling generelt. Når læringsmålene er rettet til og accepteret af studerende og vejleder, udgør de grundlaget for vejledningen i specialet, som blandt andet realiseres gennem den skriftlige feedback, som er det andet princip.

Når de studerende undervejs afleverer en milepælsrapport (typisk 2 gange i forløbet; undtagelsesvist 3), kommenterer jeg den skriftligt. Jeg læser rapporten en gang og skriver kommentarer undervejs. Jeg kommenterer disposition, argumentationskæde, sprog- og stavfejl, gode formuleringer, metodeanvendelse og opnåede resultater, og jeg foreslår forbedringer i forhold til læringsmålene. De mange detailkommentarer fra gennemlæsningen afsluttes med mere overordnede kommentarer. Figur 2 viser sådanne til første milepælsrapport (analysefasen) for Fremtidens plejeseng, hvor jeg kommenterer i forhold til specialets første læringsmål.

En uge efter afleveringen får de studerende rapporten med mine skriftlige kommentarer tilbage om morgenen. Vi holder vejledningsmøde om eftermiddagen - dvs. efter at den studerende har haft god tid til at se kommentarerne igennem. På vejledningsmødet kan de studerende stille spørgsmål, få uddybninger og diskutere kommentarer og forbedringsforslag. Det er altså de studerendes dagsorden og prioritering, der styrer vejledningsmødet.

For at motivere de studerende til at forbedre deres arbejde anvender jeg som regel ordet ”desværre” en enkelt gang i de overordnede kommentarer, se figur 2. Når vi så diskuterer den skriftlige feedback, siger jeg, at jeg er sikker på, at arbejdet er bedre gennemført og klarere i deres hoveder end det ”desværre” fremstår på papiret, og at de sagtens kan forbedre.

Samlet set har I afleveret en god analyserapport. I har gennemført en gedigen og omfattende informationsindsamling, været rundt om mange relevante aktører og sat jer ind i eksisterende plejesenge. Det er godt arbejde! Jeres markedsundersøgelse rent kvalitativ, jeg mangler svar på bl.a. markedsstørrelse. I har skabt god indsigt i problemfeltet og har grundlaget til at formulere en fornuftig målsætning for syntesearbejdet. Desværre er dokumentationen ikke god. I har glemt væsentlige begreber og metoder. Hvor er udviklingsarenaen? Potentielle brugere, både hjemmeplejere og ældre mennesker, kunne passende modelleres som personas. Opstil en systematik over de eksisterende plejesenge. Den formulerede målsætning er ambitiøs, men alt for mangelfuld.

Figur 2. Overordnede kommentarer til første milepælsrapport for Fremtidens plejeseng

Claus' erfaring med at lade de studerende formulere læringsmål for eget specialet er meget positiv. I de fem specialer jeg vejledt siden 2009, har jeg oplevet, at de studerende tager ejerskab til deres speciale, de bliver mere sikre på, hvad der lægges vægt på i vejledningen og på hvad kandidatniveauet er.

3. Ankers vejledningspraksis baseret på generelle læringsmål

IT Universitetet har et sæt generelle læringsmål (se Figur 3) for at kunne dække mangfoldigheden af specialer: teoretisk-analytiske, fx. indenfor det humanistiske område; empiriske undersøgelser af digitale fænomener; og konstruktions/produktionsspecialer, fx. udvikling af koncepter eller software.

1. To identify, define and delimit a problem within information technology
2. To identify and analyse means for solving the problem, such as theories, methods ...
3. To combine the selected means, develop them further if necessary, and apply them ...

4. To evaluate the achieved solution
5. To report in a coherent and stringent way the problem, the background research ... while adhering to the academic standards
6. To reflect upon the problem, the chosen approach, the achieved solution ...

Figur 3. De overordnede læringsmål for ITU specialer (let forkortede)

Disse mål udtrykker *generelle* akademiske kvalitetskriterier, men er ikke særlig nyttige i praksis, hverken i vejledning eller ved bedømmelse. Jeg har derfor gennem årene udviklet en vejledningspraksis, hvis essens er:

- At eksplicitere og konkretisere kvalitetskriterierne i skriftlig form.
- At kvalitetskriterierne, der er i spil under vejledningen, er de samme som kriterierne der anvendes ved bedømmelsen.
- At feedbacken under vejledningen er skriftlig - og naturligvis også mundtlig.

Denne praksis understøttes af en række notater, der findes på min vejlederblog (Jørgensen, 2012). De handler blandt andet om forventninger, problemformuleringer, Blooms taksonomi, kvalitetskriterier og mundtlig eksamen.

Notatet *Forventningsafstemning i vejledning* præsenterer rammerne og min vejledningspraksis. Det indeholder også en beskrivelse af to metaforer som er nyttige til at eksplicitere de studerendes ambitioner mht. resultat og proces (Jørgensen, 2007). Vedr. størrelse og kompleksitet af specialeresultatet kan de bygge et garage (der er ret enkel), et hus (der er noget mere kompliceret) eller et palads (der kræver samspil mellem en række forskellige kompetancer). Metaforen vedr. *processen* er: de kan gå midt på vejen (hvor mange har gået før og der ikke er nogen farer); de kan nærme sig grøften (med fare for at falde i - og komme op igen); og endelig kan de begive sig ud i vildniset på den anden side af grøften (med mulighed for at komme hjem med hidtil uopdaget guld - eller tomhændede). De to metaforer spiller sammen, for ved at gå efter innovation i vildniset kan man skabe en helt ny type garage. Og prøver man at skabe et palads ved at gå midt på vejen bliver det næppe særlig bemærkelsesværdigt.

Notatet *Kvalitetskriterier i skriftlige universitetsopgaver* ekspliciterer en lang række kvalitetskriterier om indhold, fx. om teoriens relevans, metode, validitet, argumentation, disponering og om form, fx litteraturhenvisninger, figurers bidrag, sprogets klarhed og balancen mellem tekst og bilag.

De studerende afleverer tekster til hver vejledning og de får skriftlig feedback, både generelle vurderinger og specifikke side for side. Jeg anvender primært formativ, men også summativ feedback - både positiv og negativ - idet de studerende skal have mulighed for undervejs at skønne hvor de er på vej hen.

Til eksamen følger jeg vejledningen op med skriftlig feedback, selv om dette ikke er et krav fra ITUs side. Det er typisk en A4-side med en række korte, præcise vurderinger om indhold og form. Figur 4 herunder viser uddrag fra feedback'en på et meget godt speciale, hvor den studerende Johan Wansted¹ havde gennemført et aktionsforskningsprojekt i virksomheden Pelfort & Co. om brugerinddragelse i udvikling af digitale services.

Gode ting mht. indhold

- Meget omfattende og dyb viden om de relevante teoriområder og sikker anvendelse af den
- Johan har haft stor indflydelse i Pelfort & Co. mht. brugerinddragelse
- Meget velargumenteret og velbegrundet, fx. overvejelser om metodevalg

Ting der kunne være bedre mht. indhold

- En diskussion af resultatet [to tilgange og fire anbefalinger] i forhold til teorien
- Manglende redegørelse for feltnoters tilblivelse og deres rolle i analyserne

Form: gode ting

- Gode klare illustrationer, præcist doserede

Form: ting der kunne være bedre

- Henvisninger til bilag er noget lemfældige

¹ Både den studerendes navn og virksomhedens navn er anonymiserede

Figur 4. Uddrag af vurdering af ”Brugerinddragelse i dansk webudvikling” af Johan Wansted

Ankers erfaring er, at specialestuderende finder ekspliciteringen nyttig, idet den muliggør italesættelse af medløb og modspil og mellem anerkendelse og udfordring. Det to metaforer gør det muligt at tale om de følsomme ambitioner på en mere afslappet måde end hvis en studerende ved starten af specialet melder ud *"Jeg vil gerne vejledes til en to-cifret karakter!"*, specielt i de tilfælde hvor jeg skønner, at den studerende ikke har ressourcerne til det! Ydermere er den skriftlige vurdering af specialerne meget nyttig i forhandlingen med censorerne om karakteren; flere censorer har taget denne praksis op af egen drift og enkelte har adopteret garage-hus-palads metaforen.

4. Diskussion

Vi har i dette bidrag præsenteret vore praksisser vedrørende eksplicitering i specialevejledning. Begge praksisser er baseret på to fælles grundlæggende ideer, at læringsmål for specialer skal formuleres eksplicit og på skriftlighed i feedback til de studerende. Vores to tilgange kan eventuelt spille sammen, idet Anker kan adoptere Claus' praksis ved at spørge de studerende - mere uformelt - hvilke mål de selv finder vigtige i specialet, mens Claus kan anvende Ankers mere konkrete kvalitetskriterier til at eksemplificere de studerendes læringsmål.

Hvad er styrken ved eksplicitte læringsmål og kvalitetskriterier? Vi oplever, at de hjælper med holde fokus på de studerendes læring, at de studerende bevidstgøres om akademisk kvalitet og kan adoptere kvalitetskriterierne i deres praksis, og at de bliver klar over, at der findes universelt gyldige akademiske kvalitetskriterier - mere eller mindre eksplicitte.

Det er naturligvis også problemer ved anvendelse af eksplicitte læringsmål i specialevejledning. En hel exceptionel dygtig studerende kan måske blive begrænset i sin udfoldelse, hvis læringsmålene hegner specialet for snævert ind. En middelmådig studerende kan måske fejlagtigt opfatte læringsmålene, som nogle man hakker af et for et undervejs i arbejdet, og til sidst når alle er hakket af, er 12-tallet hjemme. Endvidere kan læringsmål for er speciale ikke dække alt det væsentlige, blandt andet på grund af den meget store variation indenfor specialegenren. At skabe den gode historie, at etablere en overbevisende argumentationskæde, at tænke ud af boksen og at finde relevant litteratur er underliggende vigtige akademiske færdigheder selvom de ikke er formuleret som læringsmål for det enkelte speciale.

Og endelig er det vigtigt at være opmærksom på - og kommunikere til de studerende - at hverken eksplicitte læringsmål eller kvalitetskriterier er absolutte størrelser, da de kan være opfyldt i større eller mindre grad: fra fremragende over god til jævn - for at bruge terminologien fra 7-trinsskalaen.

5. Referencer

- Andersen, H.L. og Jensen, T.W., ”Vejledernes reaktion på retningslinjer for vejledning”, Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift, nr. 3, 2007.
- Andersen, H.L. og Tofteskov, J., ”Eksamen og eksamensformer – betydning og bedømmelse”, Samfundslitteratur, 2008.
- Hansen, C.T., Rasmussen, R. og Hinz, H.N., ”Formulering af læringsmål for kandidatspecialer ved DTU Management”, DTU Management, 2009.
- Jørgensen, A.H., ”Forventninger og ambitioner i skriftlige projekter: erfaringer omkring en figur og to metaforer”, Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift, nr. 3, 33-39, 2007.
- Jørgensen, A.H., Vejledningsblog på <http://ankervejleder.wordpress.com/materialer>, 2012.
- Madsen, J.S. og Smith, C.V., ”Fremtidens plejeseng – Konceptualisering af et velfærdsteknologi-produkt”, speciale, DTU Management, 2010.
- Rienecker, L., Harboe, T. og Jørgensen, P.S., ”Vejledning: en brugsbog for opgave- og specialevejledere på videregående uddannelser”, Samfundslitteratur, 2005.

Claus Thorp Hansen, DTU Mekanik ctha@dtu.dk

Anker Helms Jørgensen, IT Universitetet anker@itu.dk